

21.12.2022

Satu Kalliokulju

Juuso Kaaresvirta

Mikko Puustinen

Riikka Astala

Pia Sarivaara

Kiinan kaupan tulevaisuus

Haasteet ja mahdollisuudet

Ulkoministeriö
Utrikesministeriet

Ulkoministeriön julkaisuja 2022:9

Kiinan-kaupan tulevaisuus

Haasteet ja mahdollisuudet

Business Finland, Työ- ja elinkeinoministeriö,
Suomen Pankin nousevien talouksien tutkimuslaitos BOFIT,
Ulkoministeriö

Ulkoministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Ulkoministeriö

CC BY-NC 4.0

ISBN pdf: 978-952-281-354-1

ISSN pdf: 2737-0844

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Kiinan-kaupan tulevaisuus: haasteet ja mahdollisuudet

Ulkoministeriön julkaisuja 2022:9

Julkaisija	Ulkoministeriö		
Tekijä/t	Satu Kalliokulju, Juuso Kaaresvirta, Mikko Puustinen, Riikka Astala, Pia Sarivaara		
Yhteisötekijä	Business Finland, Työ- ja elinkeinoministeriö, Suomen Pankin nousevien talouksien tutkimuslaitos BOFIT, Ulkoministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	35
Tiivistelmä	Team Finland -yhteistyönä tehdyn selvityksen mukaan Suomen vienti ei ole pysynyt Kiinan markkinan kasvuvauhdissa. Taustalla voi olla Suomen vientituotannon rakenteen muutos tai Kiinan kysynnän siirtyminen tuotteisiin tai kategorioihin, joita Suomessa ei tuoteta. Kiinan kaupan haasteet heijastuvat Suomen koko viennin haasteina. Vientiä tulisi monipuolistaa kasvattamalla lopputuotteiden ja palveluiden vientiä. Samaan aikaan suomalaisyritysten liiketoiminta on kasvanut Kiinassa. Teollista tuotantoa ja tutkimus- ja kehitystoimintaa on siirretty Suomesta tytäryhtiöihin Kiinaan, mutta samalla osa yrityksistä on halunnut suojella immateriaalioikeuksiaan pitämällä kyseisen toiminnan Suomessa. Kiina-liiketoiminnot ovat lisänneet merkittävästi yritysten toimeliaisuutta myös Suomessa. Tavaraviennissä painopiste on siirtynyt koneiden ja laitteiden viennistä raaka-aineiden ja välituotteiden vientiin. Yrityksillä on Kiinassa edessä haastavat vuodet ja moni suunnittelee maantieteellistä hajautusta. Liiketoimintaympäristön kehitykseen vaikuttavat muun muassa geopoliittiset riskit ja Kiinan hallinnon lisääntyvä kontrolli. Yritykset kiinnittävät yhä enemmän huomiota riskien hallintaan. Kasvavista riskeistä huolimatta Kiinan markkina on edelleen yrityksille houkutteleva.		
Asiasanat	Kiina, kauppa, vienti, liiketoiminta, teollisuus		
ISBN PDF	978-952-281-354-1	ISSN PDF	2737-0844
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-281-354-1		

Framtiden för handeln med Kina – utmaningar och möjligheter

Utrikesministeriets publikationer 2022:9

Utgivare Utrikesministeriet

Författare Satu Kalliokulju, Juuso Kaarevirta, Mikko Puustinen, Riikka Astala, Pia Sarivaara

Utarbetad av Business Finland, Finlands Banks forskningsinstitut för tillväxtmarknader (BOFIT), arbets- och näringsministeriet, utrikesministeriet

Språk finska

Sidantal 35

Referat Enligt denna utredning, som gjorts i Team Finland -samarbete, Finlands export har inte hållit jämna steg med tillväxten på den kinesiska marknaden. En anledning kan vara strukturen förändringen i Finlands exportproduktion eller att efterfrågan i Kina numera gäller produkter eller kategorier som inte produceras i Finland. Utmaningarna inom handeln med Kina återspeglas som utmaningar för Finlands hela export. Exporten bör göras mångsida-
gare genom att exporten av slutprodukter och tjänster ökas.

Samtidigt har de finländska företagens affärsverksamhet i Kina upplevt en tillväxt. Delar av den industriella produktionen och av forsknings- och utvecklingsverksamheten har flyttats från Finland till dotterbolag i Kina, men samtidigt har en del av företagen velat skydda sina immateriella rättigheter genom att hålla kvar verksamheten i fråga i Finland. Affärsverksamheten i Kina har lett till att företagens aktivitet har ökat avsevärt även i Finland. Inom varuexporten har tyngdpunkten förskjutits från export av maskiner och anordningar till export av råvaror och mellanprodukter.

Företagen står inför utmanande år i Kina och många företag planerar en geografisk decentralisering. Bland annat olika geopolitiska risker och kinesiska statens allt större kontroll påverkar hur affärsmiljön utvecklas. Företagen fäster allt större vikt vid riskhanteringen. Trots de ökande riskerna lockas företagen fortfarande av den kinesiska marknaden.

Nyckelord Kina, handel, export, affärsverksamhet, industri

ISBN PDF 978-952-281-354-1

ISSN PDF 2737-0844

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-281-354-1>

Future of trade with China – challenges and opportunities

Publications of the Ministry for Foreign Affairs 2022:9

Publisher Ministry for Foreign Affairs of Finland

Author(s) Satu Kalliokulju, Juuso Kaaresvirta, Mikko Puustinen, Riikka Astala, Pia Sarivaara

Group author Business Finland, Bank of Finland Institute for Emerging Economies (BOFIT),
Ministry of Economic Affairs and Employment, Ministry for Foreign Affairs

Language Finnish

Pages 35

Abstract According to this report carried out as Team Finland cooperation, Finnish exports to China have not kept up with the growth rate of the Chinese market. This may be due to a change in the structure of Finnish export production or a shift in Chinese demand towards products or categories that are not produced in Finland. Challenges in the trade with China are reflected in overall Finnish exports. Exports should be diversified by increasing the exports of end products and services.

At the same time, Finnish companies have increased their business operations in China. Industrial production and research and development activities have been transferred from Finland to subsidiaries in China, but some companies have also wanted to protect their intellectual property rights by keeping these activities in Finland. Business operations in China have significantly increased companies' activity even in Finland. In goods exports, the focus has shifted from the export of machinery and equipment to the export of raw materials and intermediate products.

In China, companies are facing challenging years, and many have plans for geographical diversification. Geopolitical risks and increasing control by the Chinese government, among others, affect how the business environment develops. Companies are paying more attention to risk management. Despite growing risks, the Chinese market remains attractive to companies.

Keywords China, trade, exports, business activities, industry

ISBN PDF 978-952-281-354-1

ISSN PDF 2737-0844

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-281-354-1>

Sisältö

1	Johdanto	9
2	Viennin kehitykseen vaikutti tuotannon siirtyminen Kiinaan	11
3	Suomen Kiina-kaupan nykytilanne ja haastava kehitys	12
4	Viennin kehityksessä Suomi jää jälkeen verrokkimaista	16
5	Suomalaisyrietykset ovat laajentaneet liiketoimintaa Kiinassa.....	22
5.1	Pääkonttorinäkökulmia Kiinan kauppaan	26
6	Johtopäätökset.....	32
7	Loppusanat	33
8	Selvityksessä käytetyt käsitteet	34
9	Lähteet	35

SELVITYKSEN YHTEENVETO

Kiina on Suomelle tärkeä vientimarkkina. Suomen vienti ei kuitenkaan ole pysynyt nopeasti kasvaneen Kiinan markkinan kasvuvauhdissa ja Suomi on menettänyt menneen kahden vuosikymmenen aikana markkinaosuuttaan enemmän kuin mikään muu maa. Viennin heikon kehityksen taustalla on monia tekijöitä kuten Suomen vientituotannon rakenteen muutos, Nokian liiketoiminnan murros, suhteellisen korkea lähtötaso muihin maihin nähden ja Kiinan kysynnän siirtyminen tuotteisiin tai kategorioihin, joita Suomessa ei tuoteta. Suomen Kiina-tavaraviennin rakenne on muuttunut ja se yksipuolisempi verrokkimaihin verrattuna.

Kiinan kaupan haasteet heijastelevat Suomen koko viennin haasteita. Suomen vienti on kasvanut laimeasti kaikkialle maailmaan.

Samaan aikaan suomalaisyritysten liiketoiminta on kasvanut Kiinassa. Viime vuosina yli puolet yrityksistä on kasvattanut teollista tuotantoaan, tutkimus- ja kehitystoimintaansa sekä investointejaan Kiinassa. Suomalaisten yritysten tytäryhtiöiden liikevaihto Kiinassa on kasvanut merkittävästi. Lähes puolella isoimmista Kiina-kauppaa harjoittavista yrityksistä ei ole tuotantoa tai tuotekehitystoimintaa Kiinassa, vaan monet Kiina-viejät keskittyvät raaka-aineisiin ja välituotteisiin. Useat mainitsevat haluavansa suojella immateriaalioikeuksiaan pitämällä tuotannon sekä tutkimus- ja kehitystoiminnan Suomessa. Niillä suurilla Kiina-kauppaa harjoittavilla yhtiöillä, joilla on liiketoimintaa myös Kiinassa, se on monille mahdollistanut teolliseen tuotantoon, investointeihin, tutkimus- ja kehitystoimintaan sekä työpaikkoihin liittyvien panostusten lisäämisen Suomessa.

Yrityksillä on Kiinassa edessä haastavat vuodet ja moni suunnittelee maantieteellistä hajautusta. Liiketoimintaympäristön kehitykseen vaikuttavat geopolitiittiset riskit, Kiinan hallinnon lisääntyvä kontrolli, protektionismi, matkustusrajoitukset, kustannustason nousu ja markkinan kasvun hidastuminen. Kasvavista riskeistä huolimatta Kiinan markkina säilyy yrityksille houkuttelevana. Liikevaihdon odotetaan putoavan, mutta kannattavuuden kasvavan lähivuosina. Kannattavuuden kasvu edellyttää kuitenkin esimerkiksi kulutuskysynnän ja infrastruktuurihankkeiden kasvua Kiinassa.

Suomen Kiina-vientiä tulisi monipuolistaa kasvattamalla lopputuotteiden (erityisesti korkeamman jalostusasteen tuotteiden) ja palveluiden osuutta viennistä. Viennin toimialojen ja vievien yritysten määrä tulisi saada nousuun. Suomen Kiina-viennissä pitäisi pyrkiä kasvattamaan palvelujen osuutta. Samalla tulee huomioida riittävä riskienhallinta.

Business Finlandin, Suomen Pankin nousevien talouksien tutkimuslaitos BOFITin, työ- ja elinkeinoministeriön ja ulkoministeriön selvityksen tarkoituksena oli tuottaa Suomen Kiina-kaupasta aiempaa tarkempi kuvaus, esittää toimenpidesuosituksia mm. viennin edistämiseen sekä tunnistaa keskeiset työkalut Suomen Kiina-kaupan seuraamiseksi jatkossa.

1 Johdanto

Suomalaisyritykset ovat käyneet Kiinan kanssa kauppaa 1950-luvulta lähtien. Kauppa on kasvanut aina vuoteen 2007 asti, jonka jälkeen kasvu on tasoittunut. Suomalaiset yritykset ja siten Suomen vienti on hyötynyt omalta osaltaan Kiinan talouden voimakkaasta kasvusta viime vuosikymmenten aikana. Erityisen merkityksellisiä tässä suhteessa ovat olleet 2000-luvun kaksi ensimmäistä vuosikymmentä. Samalla kun Kiinan talous on noussut maailman kuudenneksi suurimmasta (2001) toiseksi suurimmaksi taloudeksi, Kiinan osuus Suomen tavaraviennistä on noussut noin kahdesta prosentista yli viiteen prosenttiin.

Kiinan merkitys Suomen ulkomaankaupan kannalta on kasvanut huomattavasti, mutta viime vuosien Kiina-vientimme luvut (jo koronapandemiaa ennen) ovat herättäneet kysymyksen siitä, ovatko Suomi ja suomalaiset yritykset kyenneet kaikilta osin hyödyntämään Kiinan nousua maailmantalouden kärkeen. Kauppatilastoja tutkimalla voidaan muun muassa todeta, että kahden viime vuosikymmenen aikana samanaikaisesti, kun Kiinan talouden koko on viisinkertaistunut ja sen tavaratuonti on yhdeksänkertaistunut, sen tavaratuonti Suomesta on ”vain” kaksinkertaistunut.

Tämä kuvastaa osaltaan sitä ongelmaa, joka liittyy Kiinan talouden ja taloussuhteidemme seuraamiseen Kiinan kanssa. Kasvu on ollut niin kovaa, että se on vienyt huomion yksityiskohdilta, joiden merkitys piirtyy vasta pidemmän aikavälin tarkastelussa.

Tätä taustaa vasten työ- ja elinkeinoministeriö käynnisti syksyllä 2021 yhdessä Business Finlandin kanssa tutkimushankkeen, jonka puitteissa on pyritty piirtämään aiempaa tarkempi ja kattavampi kuva suomalaisten yritysten vientisuuntautuneesta Kiina-liiketoiminnasta. Mukaan hankkeen tutkimusorganisaatioksi kutsuttiin Suomen Pankin nousevien talouksien tutkimuslaitos (BOFIT), joka on vastannut hankkeen keskeisimmistä tilastollisista ja muista analyyseistä. Selvityshankkeen ohjaukseen osallistui myös ulkoministeriö, joka on vastannut myös hankkeen kirjallisen loppuraportin valmistelusta.

Selvitystyön alkaessa työryhmä määritteli hankkeen keskeisiksi tavoitteiksi:

- ymmärtää suomalaisten yritysten Kiina-liiketoiminnan kokonaisuutta, ml. niiden Kiinassa tapahtuva liiketoiminta sekä arvonlisän palautuminen Suomeen
- tunnistaa Suomen Kiina-viennin (ml. tavara- ja palveluvienti) keskeiset haasteet ja niiden juurisyyt
- tunnistaa tulevaisuuden Kiina-viennin mahdollisuuksia ja riskejä

- tuottaa toimenpidesuosituksia edellisten pohjalta viennin kasvattamiseksi ja vienninedistämisen mahdolliseksi uudelleen suuntaamiseksi
- määrittää tilastolliset ja muut työkalut Suomen Kiina-viennin systemaattista ja jatkuvaa seurantaa varten

Tutkimushankkeen tiedonlähteet on lueteltu tämän raportin lopussa.

2 Viennin kehitykseen vaikutti tuotannon siirtyminen Kiinaan

1990-luvun loppupuolelta alkaen suomalaisten yritysten tuotannolliset investoinnit Kiinassa alkoivat kasvaa voimakkaasti. Tähän vaikutti osaltaan Kiinan avautuminen ja toimiminen kustannustehokkaana tuotantoalustana Kiinasta maailmalle suuntautuvaan vientiin.

Tuotannon siirtyminen vauhdittui Kiinan liittyessä maailmankauppajärjestö WTO:n jäseneksi joulukuussa 2001. Vaikka monille yhtiöille Kiina oli ennen kaikkea kokoonpanopaikka, josta tuotteet vietiin muualle maailmaan. Kiinan nopean talouskasvun myötä kuvaan tuli yhä enemmän Kiinan omien markkinoiden kasvava kysyntä, jota palvellakseen suomalaiset yritykset kohdistivat investointeja Kiinaan. Toimimalla Kiinan sisällä ne kykenivät toimimaan lähempänä asiakkaitaan ja välttämään vientitoimintaan liittyviä rajoitteita. Suuret yritykset vetivät Suomesta mukanaan niitä palvelevia pieniä ja keskisuuria yrityksiä.

Finanssikriisin jälkeen 2010-luvulla Kiina kykeni ylläpitämään verrattain nopeaa talouskasvua suurilla infrastruktuuri-investoinneilla, joiden synnyttämästä kasvusta myös tuotanto- ja muita hyödykkeitä valmistavat sekä palveluita tarjoavat suomalaisyritykset ovat ottaneet osansa.

Etenkin sähkö- ja elektroniikka- sekä konepajateollisuuden merkittävät tuotannolliset investoinnit Kiinassa ovat osaltaan vähentäneet suomalaisten yritysten tarvetta viedä tavaraa Suomesta Kiinaan ja ovat siten vaikuttaneet viennin kokonaiskuvaan. Nokian liiketoiminnalla on myös ollut merkittävä rooli, kun se oli 2000-luvun alkupuolella poikkeuksellisen suuri suomalainen yritys. Tuotantoa siirtyi ensin Suomesta Kiinaan ja myöhemmin matkapuhelinliiketoiminnan myynnin mukana Kiinassa ollutta liiketoimintaa amerikkalaisille.

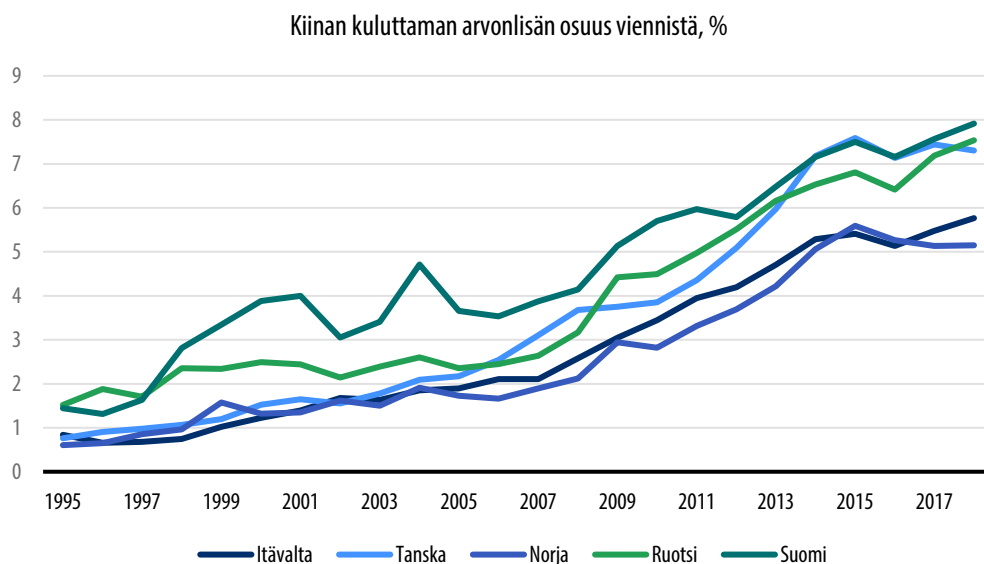
3 Suomen Kiina-kaupan nykytilanne ja haastava kehitys

Kiina on Suomelle yksi tärkeimmistä kauppakumppaneista. Tilastokeskuksen mukaan Suomen vienti Kiinaan vuonna 2021 muodosti vajaa 5 prosenttia Suomen ulkomaanviennistä ja osuus on painunut lähelle 4 prosenttia vuoden 2022 aikana. Vuonna 2021 Kiina oli Suomen viidenneksi tärkein vientimaa. Tuonnissa Kiinan osuus oli 8 prosenttia. Osuus tuonnista on kasvanut edelleen vuoden 2022 aikana ja Kiina on noussut Venäjän ohi kolmanneksi tärkeimmäksi tuontimaaksi. Kiinan merkitys on myös viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvanut etenkin tuonnin osalta, kun taas viennissä Kiinan osuus on kuluvana vuonna painunut suurin piirtein samansuuruiseksi kuin se oli vuonna 2013.

Suomesta vietiin tavaraa Kiinaan 3,6 miljardilla eurolla vuonna 2021. Luku koostuu kaiken kaikkiaan yli 2000 yrityksen viennistä, joista (määrä) yrityksiä vei tavaraa yli miljoonalla eurolla. Tavaraviennissä korostuvat metsäteollisuuden yritykset ja perinteiset konepajat. Laajemminkin huomioiden Suomen tavaravienti Kiinaan on kohtalaisen keskittynyttä. 15 suurinta yritystä on vastannut noin 65 prosentista kaikesta tavaraviennistä. Yrityskohtaiset tilastot myös osoittavat, että moni suuri viejäyritys on joko osa kansainvälistä konsernia tai muuten ulkomaalaisessa omistuksessa.

Arvonlisällä mitattuna Kiinan merkitys vientimarkkinana on kauppatilastojen viestimää hieman suurempi. Tuoreimpien OECD:n tilastojen mukaan Kiina kulutti vuonna 2018 noin kahdeksan prosenttia suomalaisesta arvonlisästä ulkomailla. Suurin piirtein saman määrän kuin Saksa ja Ruotsi, mutta Yhdysvaltoja vähemmän (osuus suomalaisen arvonlisän ulkomaisesta loppukulutuksesta yli kymmenen prosenttia). Ruotsilla ja Tanskalla Kiinan osuus arvonlisän ulkomaisesta loppukulutuksesta on karkeasti samaa luokkaa kuin Suomella (kuvio 1).

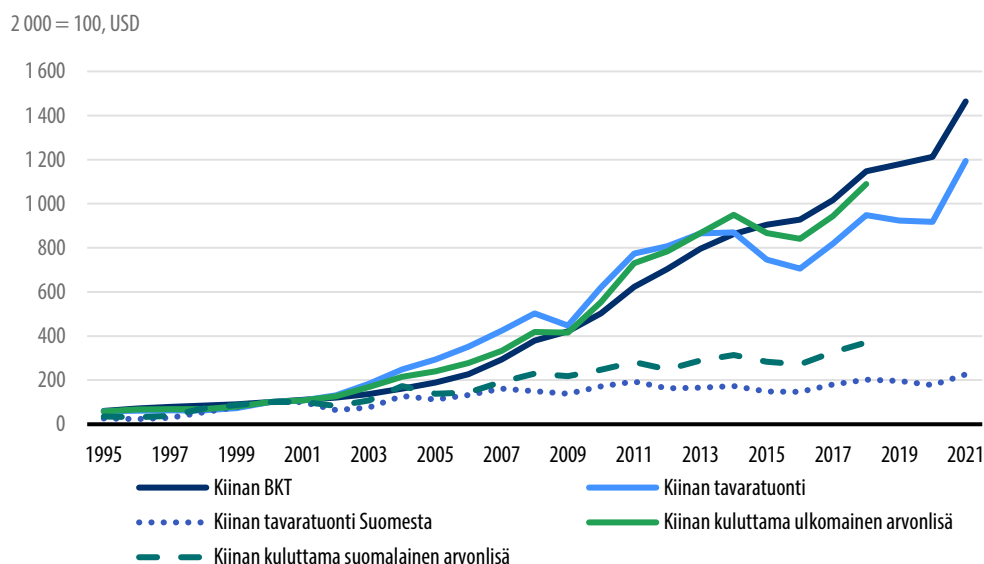
Kuvio 1. Kiinan osuus on suuri suomalaisen arvonlisän ulkomaisesta loppukulutuksesta

Lähteet: OECD ja BOFIT

Vaikka Kiinan osuus Suomen viennistä on kasvanut, vienti ei ole pysynyt nopeasti kasvaneen Kiinan markkinan kasvuvauhdissa. Tämä käy ilmi verrattaessa markkinan kasvulukuja Suomen viennin kehitykseen. Vuodesta 2000 Kiinan bruttokansantuotteen arvo on yli 14-kertaistunut, bruttokansantuotteen määrä yli 10-kertaistunut ja tavara- sekä palvelutuotteen arvo ovat 12-kertaistuneet. Ulkomaisen arvonlisän kulutus on kasvanut samaa vauhtia talouden kanssa. Samaan aikaan Kiinan tavaratuonti Suomesta on kaksinkertaistunut ja Kiinan kuluttama suomalainen arvonlisä on alle nelinkertaistunut (kuvio 2).

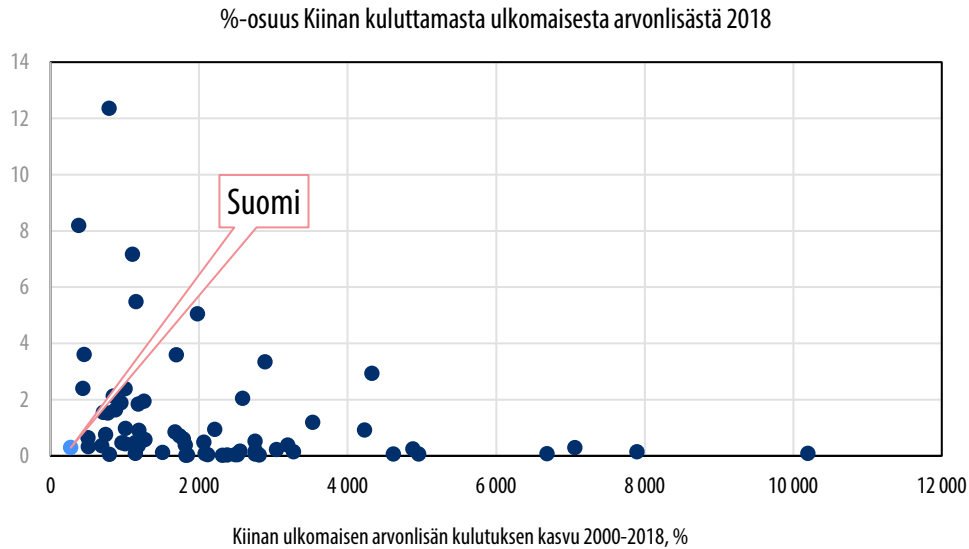
Kuvio 2. Kiinan BKT:n, tavarantuonnin ja ulkomaisen arvonlisän kulutuksen kehitys

Lähteet: Kiinan tilastovirasto, Kiinan tullit, Suomen tullit, OECD, CEIC ja BOFIT

Suomi on menettänyt markkinaosuuttaan enemmän kuin mikään muu maa. Viimeisen 20 vuoden aikana Kiinan kuluttama suomalainen arvonlisä on kasvanut hitaammin kuin yhdenkään muun maan (kuvio 3). Hitaan kasvun vuoksi Suomen osuus Kiinan kuluttamasta ulkomaisesta arvonlisästä supistunut suhteellisesti eniten. Vuosina 2000–2018 osuus on laskenut 0,85 prosentista 0,29 prosenttiin. Myös verrokki-maat Ruotsi ja Norja ovat menettäneet suhteessa markkinoita muille, mutta selvästi vähemmän kuin Suomi. Euroopan maista Tanska, Sveitsi ja Belgia ovat pitäneet markkinaosuutensa kasvattaen vientiä markkinan kasvun tahtiin. Merkittävästi suhteellista osuuttaan ovat kasvattaneet Puola, Slovakia ja Tšekki.

Kuvio 3. Kiinan kuluttaman ulkomaisen arvonlisän kasvu ja osuus markkinasta

Lähteet: OECD ja BOFIT

Suomen viennin heikon kehityksen taustalla voi olla useita selittäviä tekijöitä.

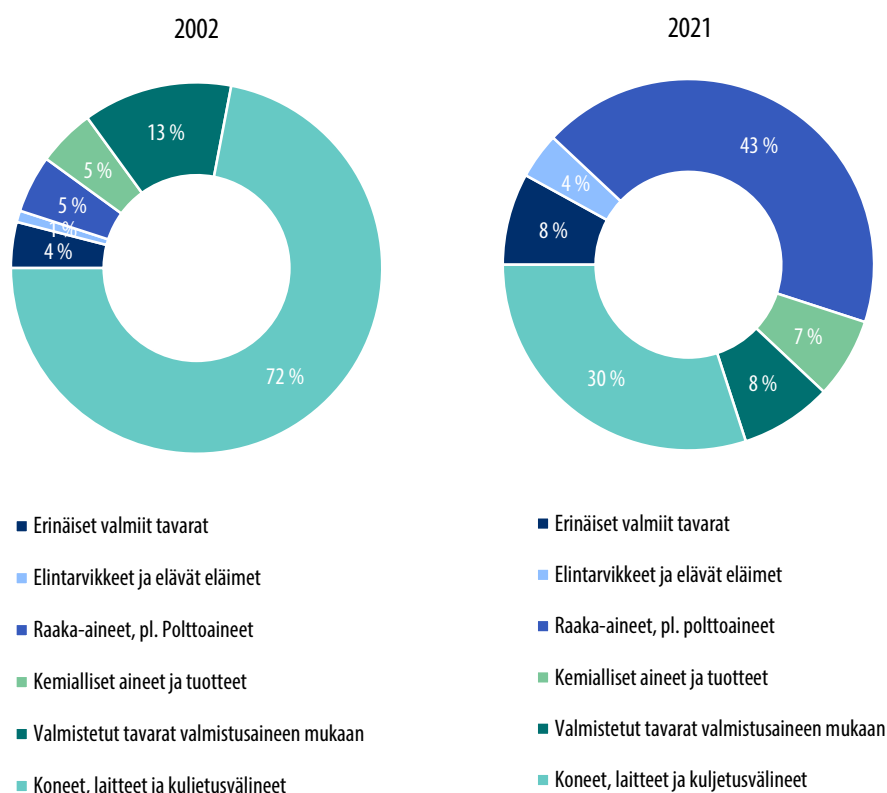
Kyseessä voi olla Suomen vientituotannon rakenteen muutos: on siirrytty viemään enemmän väli tuotteita ja raaka-aineita lopputuotteiden sijaan. On mahdollista, että Kiinan kysyntä on siirtynyt tuotteisiin tai kategorioihin, joita Suomessa ei tuoteta. Voi olla, että kysyntä (tai hinta) keskeisissä vientikategorioissamme tai -tuotteissamme pysyy paikallaan tai laskee. Heikkoa viennin kehitystä selittää myös tuotannon siirtyminen Kiinaan, jolloin tarve viedä Suomesta on vähentynyt. Myös Nokian liiketoiminnan muutokset ovat vaikuttaneet yleiskuvaan. Kiinan viennin kehitys näyttäytyy osana laajempaa kehityskulkua, jonka mukaan Suomen vienti on kasvanut heikosti kaikkialle maailmaan.

Kiinan-viennin haasteet heijastelevat laajemmin Suomen koko viennin ongelmia. Suomen tavara- ja palveluviennin kasvu kokonaisuudessaan on ollut laimeaa kansainvälisen finanssikriisin jälkeen verrokkimaihien nähden. Näin viennin merkitys Suomen taloudelle on pienentynyt. Suomen viennin rakenne on kaiken kaikkiaan muuttunut yksipuolisemmaksi, muutoksen ollessa erityisen voimakas juuri Kiinan viennissä.

4 Viennin kehityksessä Suomi jää jälkeen verrokkimaista

Suomen Kiina-tavaraviennin rakenne on muuttunut parinkymmenen viimeisen vuoden aikana. Koneiden ja laitteiden sijaan Suomi on siirtynyt viemään Kiinaan pääasiassa raaka-aineita. Vuosina 2002–2021 koneiden ja laitteiden osuus viennissä on yli puolitunut (osuus on laskenut 72 prosentista 30 prosenttiin). Raaka-aineiden osuus viennissä on noussut viidestä prosentista 43 prosenttiin (kuvio 4).

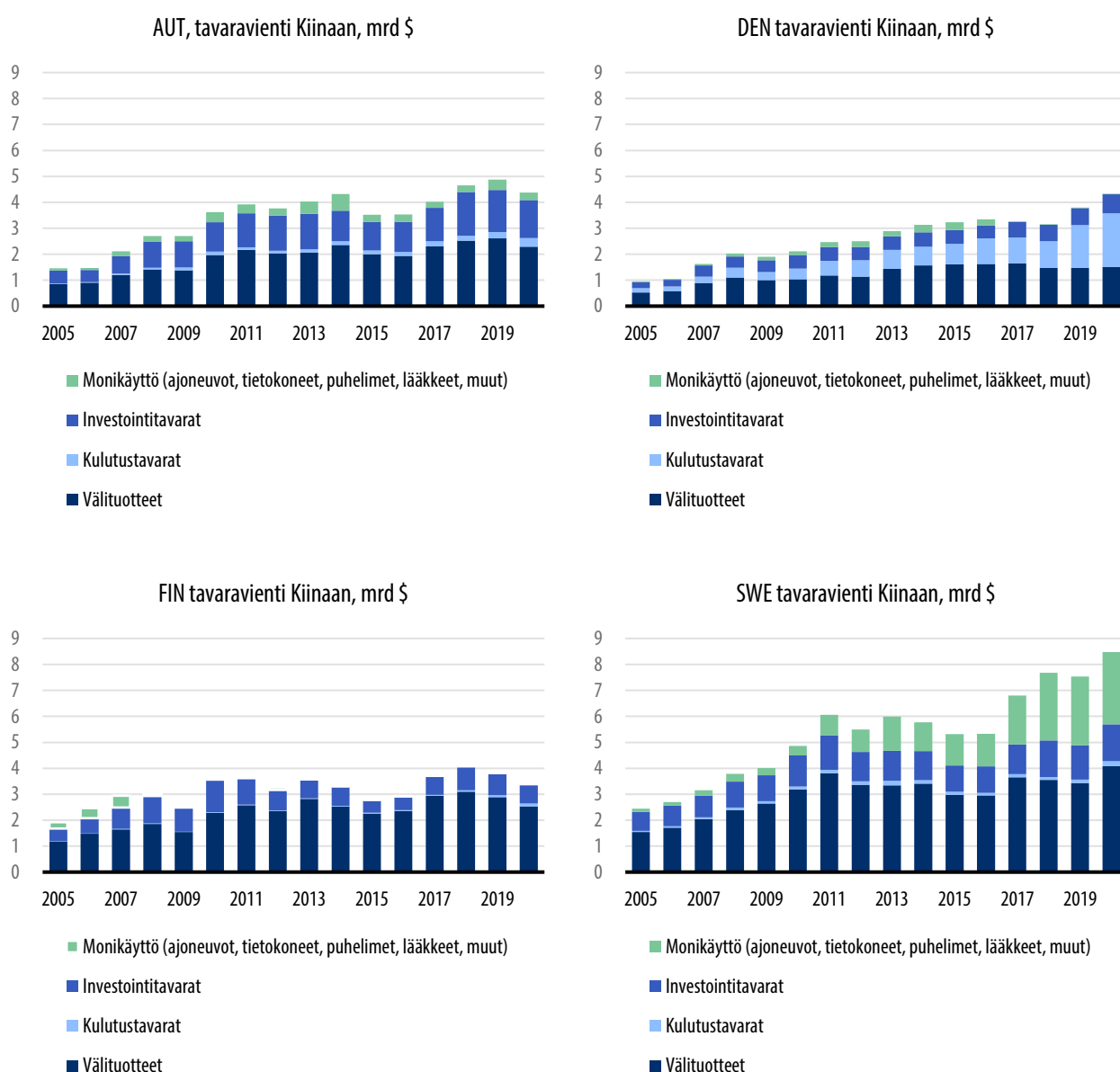
Kuvio 4. Suomen tavaraviennin rakenne Kiinan kaupassa vuosina 2002 ja 2021, %

Lähteet: Suomen tullit ja BOFIT

Suomen vientiportfolio näyttäyty verrokkimaita yksipuolisempänä. Tanskalla, Itäval-
lalla ja Ruotsilla tavaraviennin rakenne on monipuolisempi, kun taas Suomen vienti on
painottunut vahvasti välituotteisiin (kuvio 5). Tanskan viennissä huomiota kiinnittää
erityisesti kulutustuotteiden viennin suuri osuus. Suomen viennistä kulutustuotteiden
osuus on vähäinen. Itävallan, Tanskan, Suomen ja Ruotsin tavarakaupan rakenne Kii-
nan kanssa.

Kuvio 5. Itävallan, Tanskan, Suomen ja Ruotsin tavarakaupan rakenne Kiinan kanssa

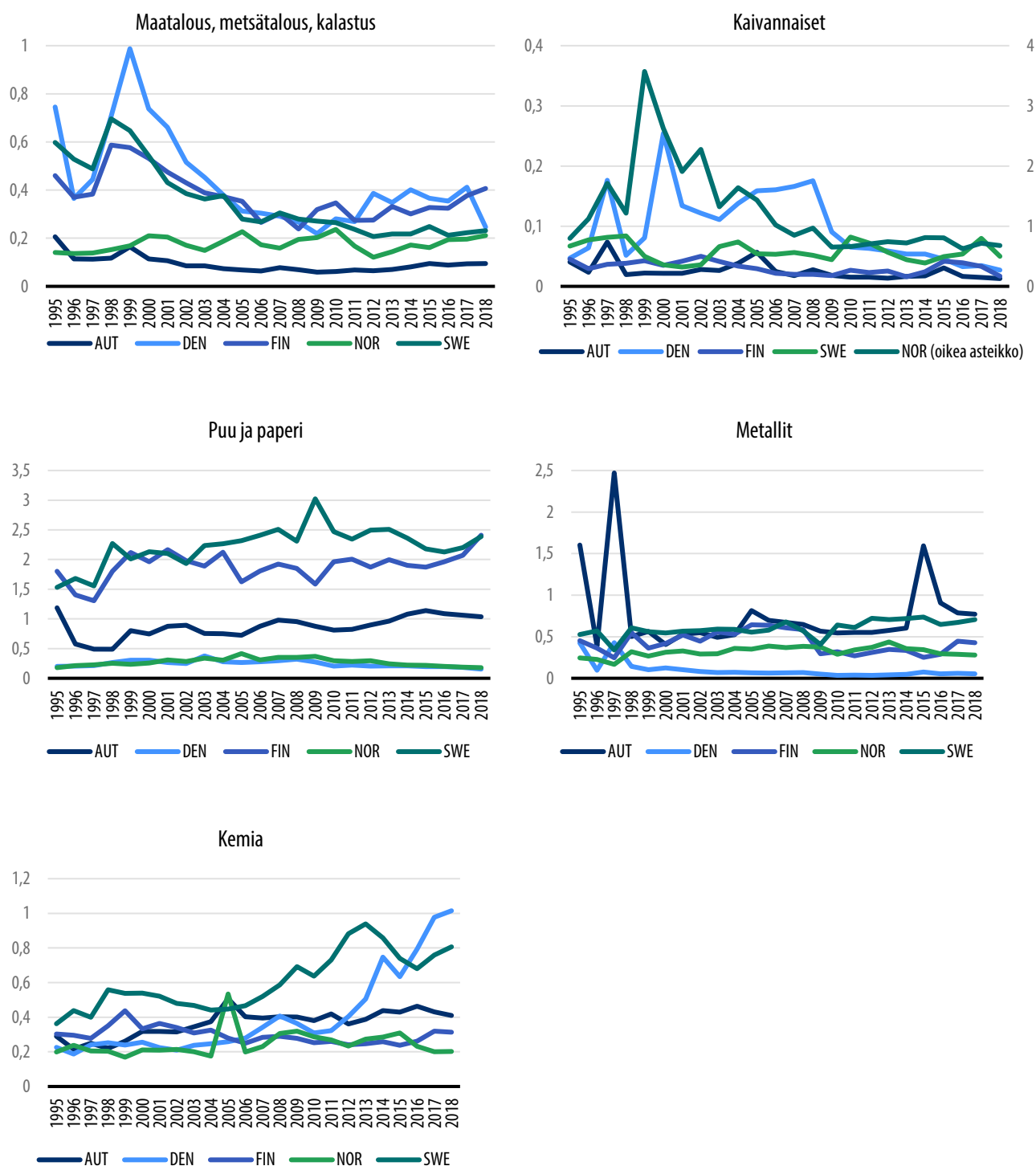
Lähteet: OECD ja BOFIT

Vastaava kehitys näkyy myös arvonlisäperusteisissa tilastoissa. Suomalaisen arvonlisän osuus Kiinan kuluttamasta ulkomaisesta arvonlisästä on pysynyt karkeasti vakaana alku- ja välituotteissa 2000-luvun alusta lähtien. Metsäteollisuuden viennin osuus on pysynyt merkittävänä ja osuus Kiinan ulkomaisen arvonlisän kulutuksessa on viime vuosina jopa noussut. Tätä selittää puu- ja paperituotteiden viennin kasvu (kuvio 6).

Muun teollisen tuotannon viennissä Suomi on menettänyt markkinaosuutta etenkin kansainvälisen finanssikriisin jälkeen. Sähkölaitteiden markkinaosuuden huomattavaa laskua selittää matkapuhelinviennin päättyminen ja tuotannon siirtyminen ennen kaikkea Kiinaan. Vastaava kehitys tapahtui myös Ruotsissa. Koneissa ja laitteissa yleiskehitys näyttää synkältä verrattuna muihin verrokkimaihin. Vertailumaiden osuudet Kiinan kuluttamasta ulkomaisesta arvonlisästä sektoreittain (kuvio 7).

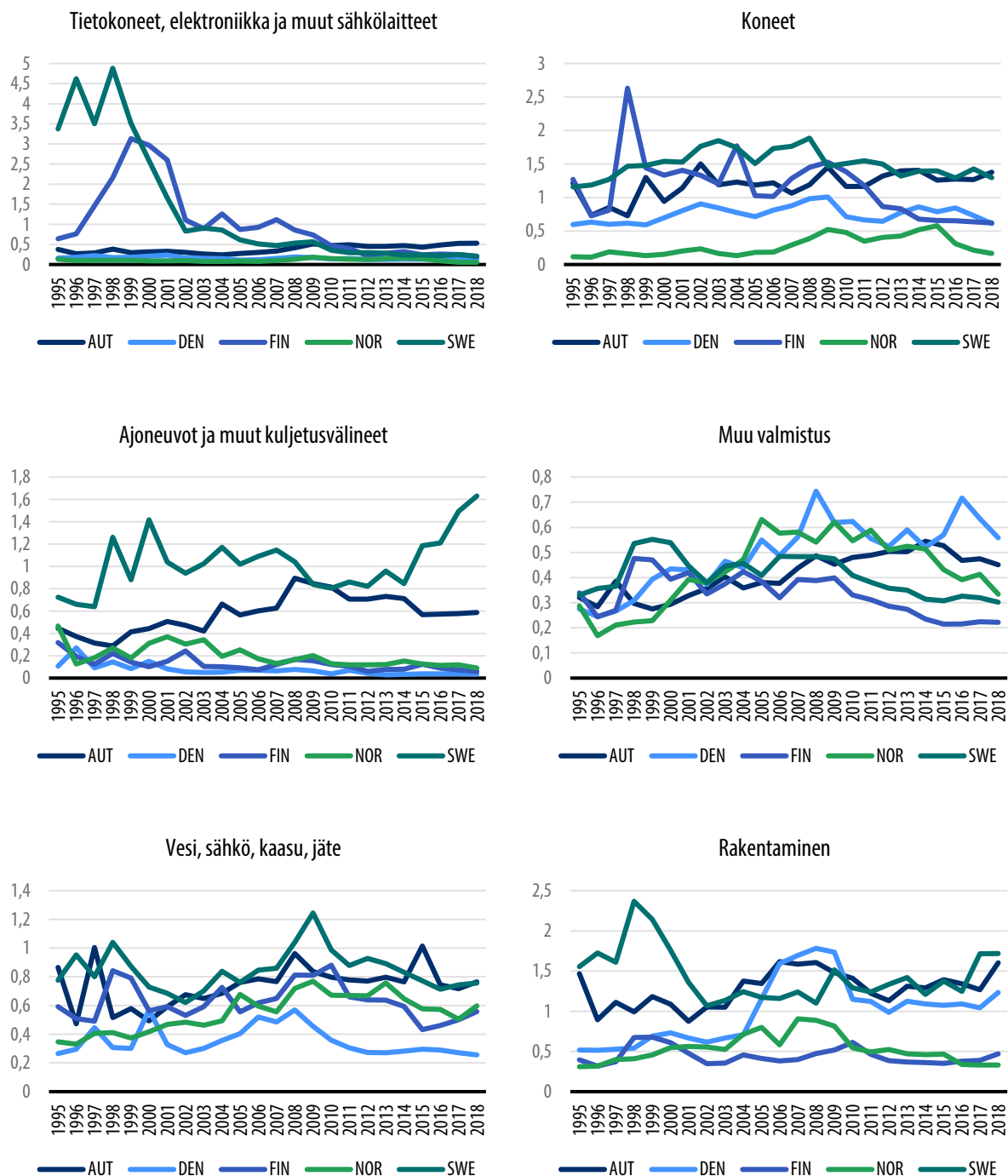
Kiinan kuluttaman suomalaisen arvonlisän osuus on palveluissa laskeva. Verrokkimaihin verrattuna Suomi jää jälkeen missä tahansa palvelukategoriassa (kuvio 8).

Kuvio 6. Vertailumaiden osuudet Kiinan kuluttamasta ulkomaisesta arvonlisästä sektoreittain, %-osuus Kiinan ulkomaisen arvonlisän loppukulutuksesta

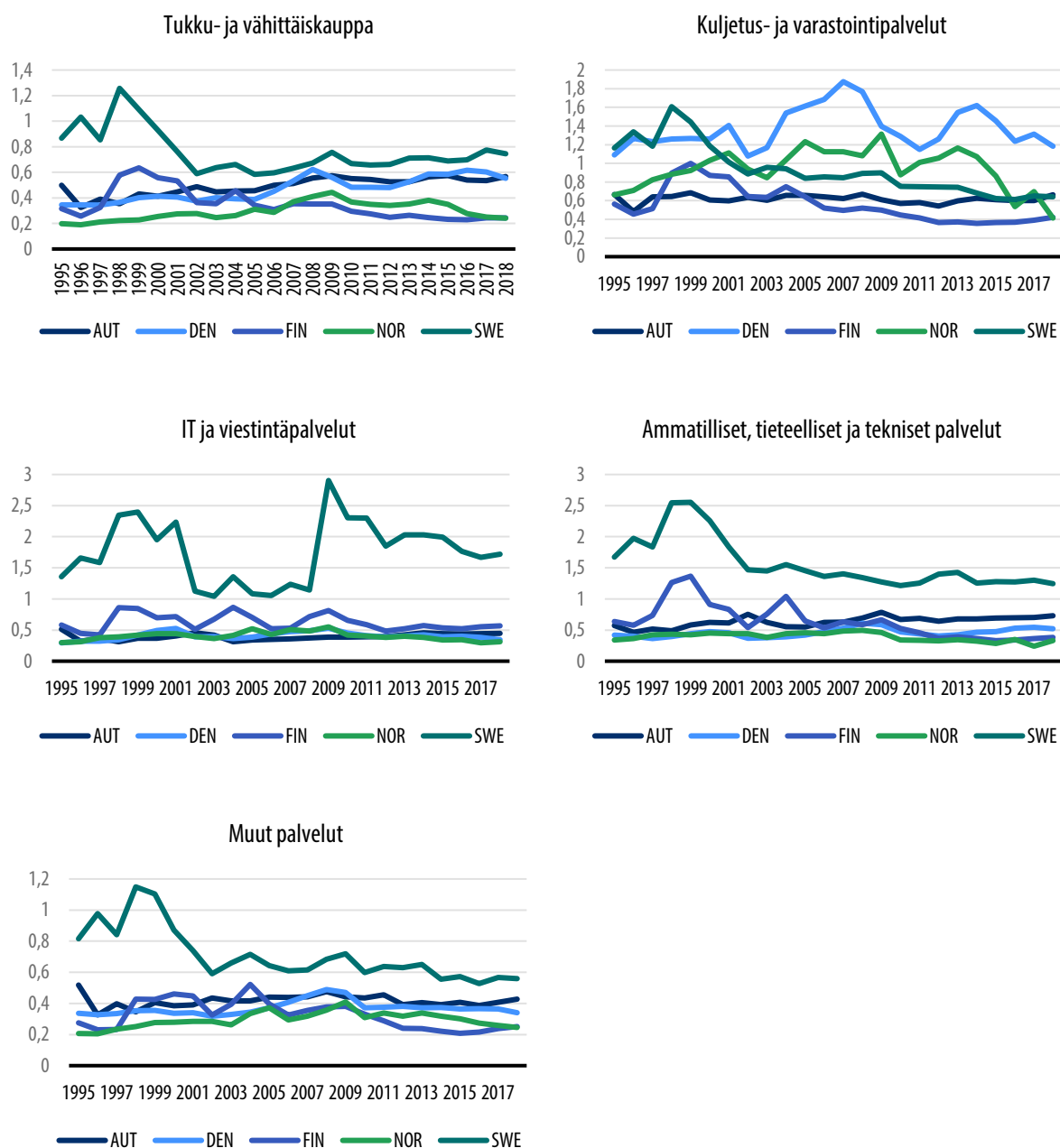
Lähteet: OECD ja BOFIT

Kuvio 7. Vertailumaiden osuudet Kiinan kuluttamasta ulkomaisesta arvonnisästä sektoreittain, %-osuus Kiinan ulkomaisen arvonnisän loppukulutuksesta

Lähteet: OECD ja BOFIT

Kuvio 8. Vertailumaiden osuudet Kiinan kuluttamasta ulkomaisesta arvonlisästä sektoreittain, %-osuus Kiinan ulkomaisen arvonlisän loppukulutuksesta

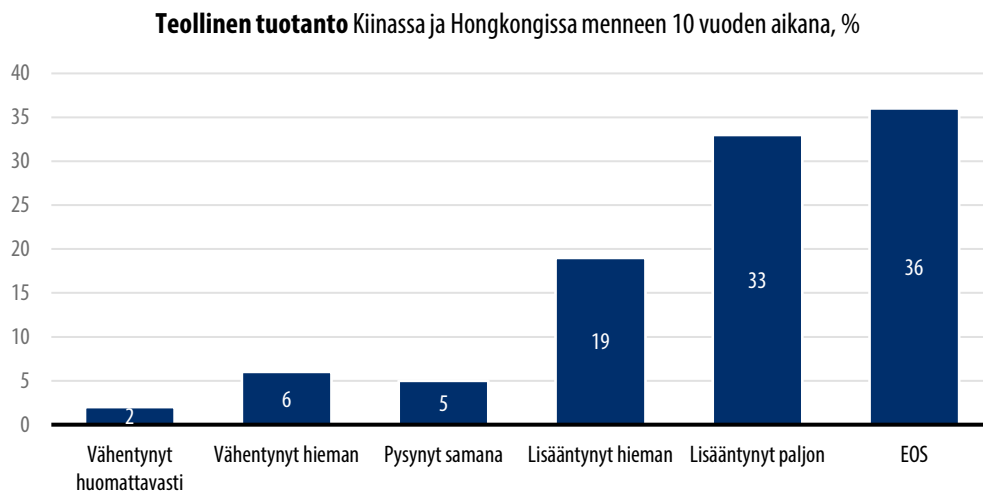

Lähteet: OECD ja BOFIT

5 Suomalaisyritykset ovat laajentaneet liiketoimintaa Kiinassa

Kiinassa toimivien suomalaisten kauppayhdistysten (Beijing, Shanghai ja Guangdong) ja FinnCham Hongkongin keväällä 2022 tekemän kyselyn ”Finnish Business Confidence Survey 2022” mukaan **suomalaisyriyten liiketoiminta on kasvanut Kiinassa**. Kyselyyn osallistuneista 125 yrityksestä yli puolet kertoo kasvattaneensa teollista tuotantoaan Kiinassa viimeisten kymmenen vuoden aikana. Tuotannon lisääminen Kiinassa kertoo Kiinan kasvavan markkinan houkuttelevuudesta ja Kiinan vahvuuksista teollisen toiminnan alustana. Yritykset pyrkivät järjestämään tuotannon lähelle asiakasta. Kehitys heijastaa myös Kiinan teollisuuspolitiikan viimeaikaista suuntaa, jolla kannustetaan perustamaan tuotantoa Kiinaan ja vaikeutetaan tuontia ulkomailta Kiinaan.

Kuvio 9. Suomalaisyritykset ovat lisänneet tuotantoa Kiinassa ja Hongkongissa

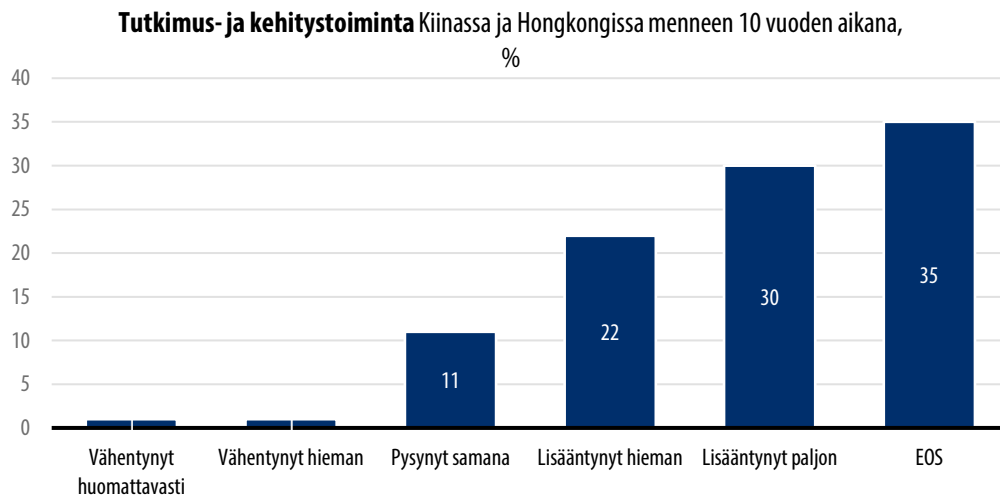

Lähde: Finnish Business Confidence Survey 2022 in China and Hong Kong

Suomalaisyriyten tutkimus- ja kehitystoiminnassa Kiinassa ja Hongkongissa on tapahtunut vastaavaa kehitystä kuin tuotannossa. **Yli puolet yrityksistä on kasvattanut tutkimus- ja kehitystoimintaansa Kiinassa tarkasteluajankohtana**. Tutkimus- ja kehitystoiminnan laajentaminen kertonee tarpeesta räätälöidä tuotteita paremmin

paikallisten asiakkaiden tarpeisiin. Kehitys kertoo myös Kiinan nousevasta osaamisesta, jolloin yritysten tutkimus- ja kehitystoiminnan tarpeisiin on löydettävissä asiantuntijoita Kiinasta. Taustalla on myös Kiinan teollisuuspolitiikka, joka on edellyttänyt Kiinan-markkinoille pääsyn ehtona teknologian siirtämistä ulkomailta Kiinaan.

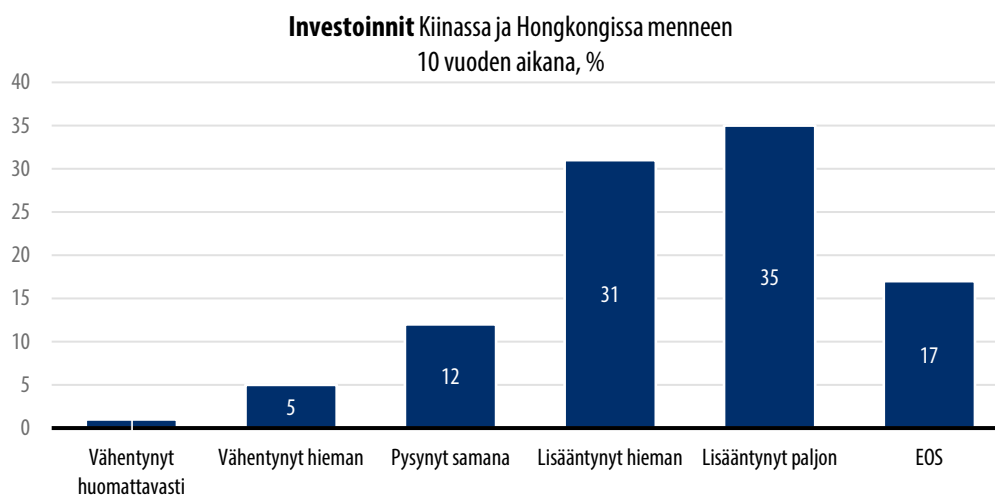
Kuvio 10. Yritysten tutkimus- ja kehitystoiminta on lisääntynyt Kiinassa

Lähde: Finnish Business Confidence Survey 2022 in China and Hong Kong

Suomalaisyritysten investoinnit Kiinassa ja Hongkongissa ovat kasvaneet. Yli 60 prosenttia yrityksistä on kasvattanut investointejaan viimeisten kymmenen vuoden aikana. Tämä kertoo investoinneista erityisesti teolliseen tuotantoon sekä tuotanto- ja kehitystoimintaan (kuten edellä). Investointien kehitys näyttäytyy luonnollisena osana suomalaisyritysten Kiina-liiketoiminnan kehitystä. Merkittävä osa Kiinaan perustetuista suomalaisista tytäryhtiöistä on jatkanut toimintaansa maassa verrattain pitkään. Näiden yritysten toiminnassa Kiina nähdään ennen kaikkea kasvumarkkinana. On huomattava, että kyselyssä eivät kuitenkaan näy tiedot Kiinan markkinoilta poistuneilta suomalaisyrityksiltä eivätkä poistumiseen johtaneet syyt.

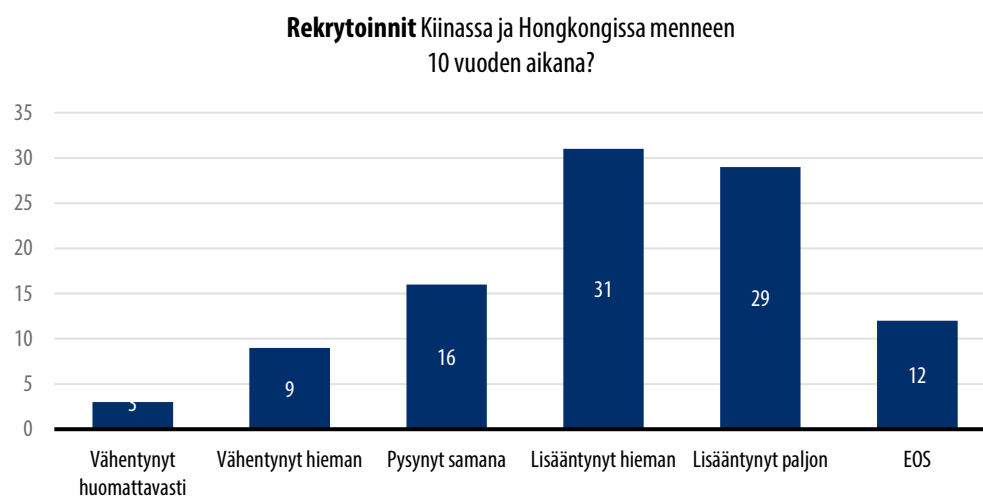
Kuvio 11. Yritysten investoinnit Kiinassa ja Hongkongissa ovat lisääntyneet

Lähde: Finnish Business Confidence Survey 2022 in China and Hong Kong

Suomalaisyritykset Kiinassa ja Hongkongissa ovat lisänneet rekrytointiaan. 60 prosenttia yrityksistä on kasvattanut henkilöstöään Kiinassa. Henkilöstön määrän lisääminen heijastaa osaltaan teollisen toiminnan sekä tutkimus- ja kehitystoiminnan laajentamiskehitystä. Tämän lisäksi yritysten on täytynyt kasvattaa muun muassa myynti-, markkinointi- ja hallinnollista henkilöstöään liikevaihdon kasvun tukemiseksi. Muun paikalta palkatun henkilöstön määrä on kasvanut ja lähetetyn henkilöstön määrä on pienentynyt.

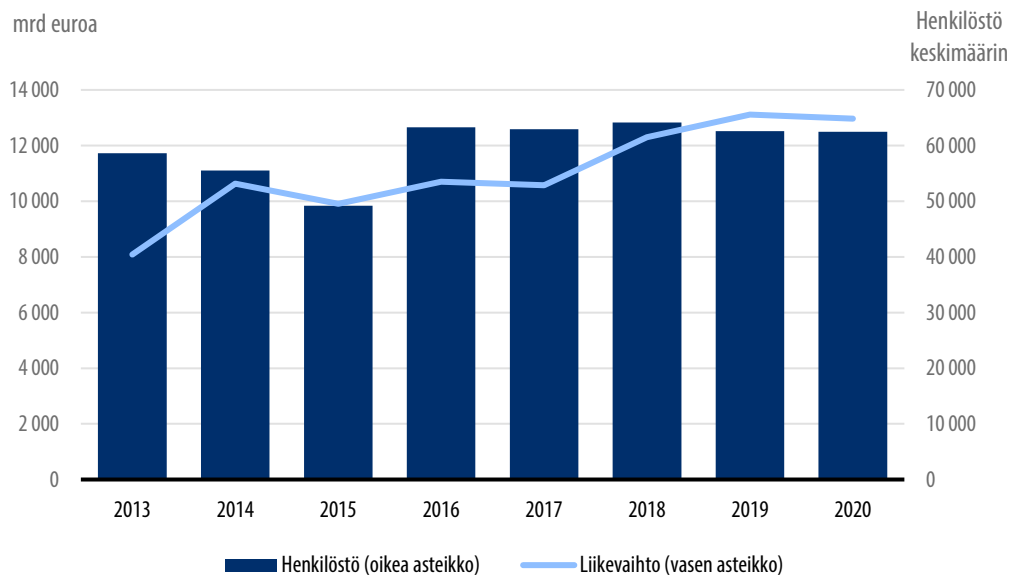
Kuvio 12. Suomalaisyritysten rekrytoinnit Kiinassa ja Hongkongissa ovat lisääntyneet

Lähde: Finnish Business Confidence Survey 2022 in China and Hong Kong

Suomalaisyritysten liiketoiminta Kiinassa on kasvanut viime vuosina. Suomalaisien tytäryhtiöiden liikevaihto Kiinassa kasvanut merkittävästi vuosina 2013–2020: 8,1 miljardista eurosta 13 miljardiin euroon. Tämä heijastaa osaltaan tavaraviennin suhteellisen hidasta kasvua; samaan aikaan teollista tuotantoa ja tutkimus- ja kehitystoimintaa on siirretty Suomesta tytäryhtiöihin Kiinaan. Nämä siirrot ovat kasvattaneet tytäryhtiöiden liikevaihtoa, mutta vähentäneet vientiä.

Kuvio 13. Suomalaisien tytäryhtiöiden liikevaihto ja henkilöstö Kiinassa 2013–2020

Lähteet: Tilastokeskus ja BOFIT

Onko suomalaista tuotantoa siirtynyt enemmän Kiinaan kuin muista maista?

OECD:n kansallisista lähteistä kokoamien tilastojen mukaan vuonna 2016 Kiinassa toimi 228 suomalaista tytäryhtiötä, mikä ei ole erityisen paljon muihin maihin nähden. On tavallista, että suurilla emoyhtiöillä on useampia tytäryhtiötä Kiinassa. Suomalaiset Kiinassa toimivat tytäryhtiöt ovat kuitenkin keskimäärin (liikevaihdolla mitattuna) suurempia kuin verrokkiryhmässä. Kiinassa toimivat suomalaiset yritykset ovat painottuneet voimakkaasti elektroniikka- sekä kone- ja laitteollisuuteen (80 prosenttia liikevaihdosta). Esimerkiksi Ruotsilla tytäryhtiöiden sektorijakauma on tasaisempi (elektroniikka- sekä kone- ja laitteollisuus 55 % ja palvelut 25 % liikevaihdosta).

Taulukko 1. Suomalaiset Kiinassa toimivat tytäryhtiöt ovat keskimäärin suurempia kuin vertailumaiden 2016

	Itävalta	Norja	Ruotsi	Suomi	Tanska
Tytäryritykset lkm	134	123	670	228	369
Työntekijät lkm	24 730	7 813	101 079	55 438	75 675
Työntekijät per yritys	185	64	151	243	205
Liikevaihto, milj. €	4 539	1 415	18 252	9 928	10 268
Liikevaihto per yritys	34	23	27	44	28

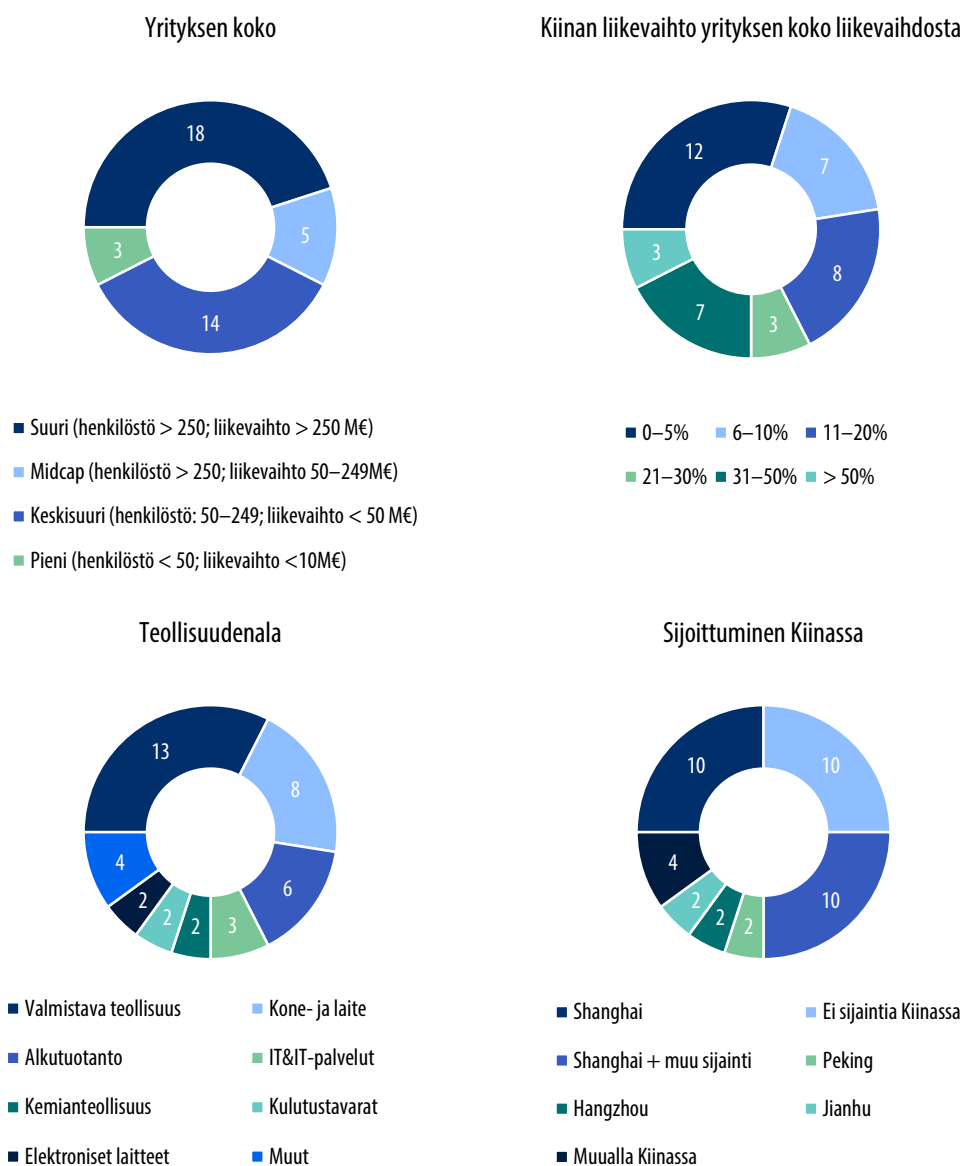
Lähteet: OECD ja BOFIT

5.1 Pääkonttorinäkökulmia Kiinan kauppaan

Tilastoanalyysin ja kauppayhdistysten Kiinassa tekemän kyselyn lisäksi hankeryhmä katsoi tärkeäksi selvittää myös suomalaisyritysten pääkonttoreiden näkemyksiä Kiinan-markkinan merkityksestä. Hankkeessa toteutettiin tiedonkeruu, joka kohdennettiin 100 isoimman Kiina-vientiä harjoittavan yritykselle. Kyselyyn osallistui 40 yrityksen talous-, strategia- tai toimitusjohtaja yritysten pääkonttoreissa. Vastanneiden joukossa oli mukana myös yrityksiä, joilla on tytäryhtiöitä Kiinassa.

Vastaajista suurin osa edusti suuria tai keskisuuria yrityksiä. Eniten edustettuna vastaajajoukossa olivat valmistava teollisuus, kone- ja laitesektori sekä raaka-ainesektori. Neljäsosa vastaajayrityksistä harjoittaa Kiinaan vientiä ilman omaa toimipistettä Kiinassa ja puolet vastaajayrityksistä on sijoittuneena Shanghaihin. Hieman yli neljäsosalla yrityksistä Kiinan osuus koko liikevaihdosta on vähintään 21%.

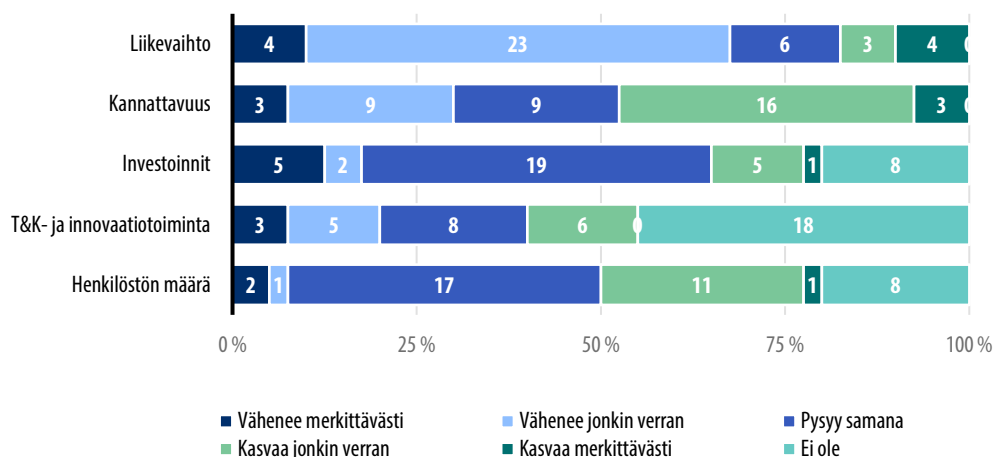
Kuvio 14. Taustatietoja pääkonttorikyselyyn vastanneista yrityksistä

Lähde: Business Finland

Suurimmat Kiina-liiketoimintaa harjoittavat yritykset ovat kasvattaneet toimintonsa Kiinassa selvästi viimeisen 10 vuoden aikana. Teollinen tuotanto, investoinnit ja paikallisen työvoiman määrä on kasvanut. Miltei puolella Kiina-kauppaa harjoittavista suuryrityksistä ei ole tuotantoa tai tuotekehitystoimintaa Kiinassa. Tätä selittää osaltaan suomalaisyritysten tarve suojella immateriaalioikeuksia. Useat yritykset pitävät tästä syystä tuotannon sekä tutkimus- ja kehitystoiminnan kotimaassa.

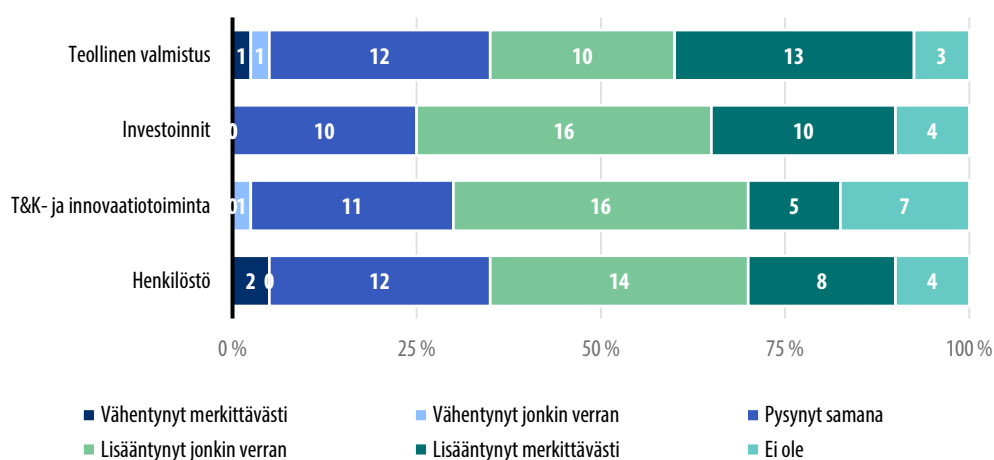
Kuvio 15. Suurimpien suomalaisten Kiina-viejien liiketoiminnan kehitys Kiinassa viimeisen kymmenen vuoden aikana

Lähde: Business Finland

Kiina-liiketoiminnot ovat lisänneet merkittävästi yritysten toimeliaisuutta myös Suomessa. Kiinan vaikutus yritysten Suomen toimintoihin on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut selkeän positiivinen. Hyvin harva yritys sanoo vähentäneensä työvoimaa tai tuotantoa Suomessa Kiinan-toimintojen vuoksi. Monet yritykset mainitsivat, että toiminta on voitu pitää nykyisellä tasolla suurelta osin tai kokonaan Kiina-liiketoimien ansiosta.

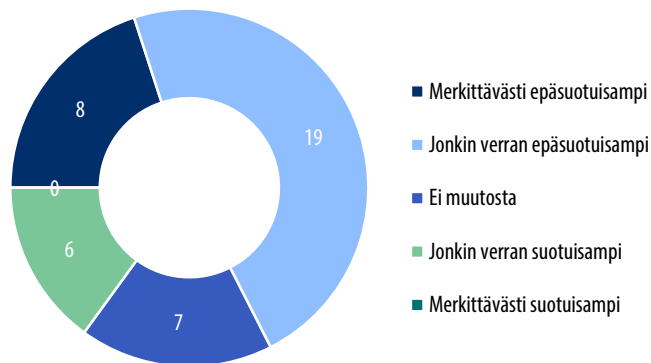
Kuvio 16. Kiinan liiketoimintojen vaikutus isoimpien vientiyritysten Suomen toimintoihin viimeisen 10 vuoden aikana

Lähde: Business Finland

Kiinan markkinan liiketoimintaedellytysten odotetaan heikentyvän. Yritykset odottavat Kiinan liiketoimintaympäristön kehittyvän epäsuotuisammaksi seuraavina vuosina. Tästä syystä monet yritykset suunnittelevat liiketoimintojen maantieteellistä hajautusta. Lähes kaikki yritykset uskovat Kiinan liiketoimintaympäristön pysyvän haasteellisena tai muuttuvan epäsuotuisammaksi seuraavina vuosina.

Kuvio 17. Suurin osa yrityksistä arvioi toimintaympäristön kehittyvän epäsuotuisammaksi Kiinassa seuraavien vuosien aikana.

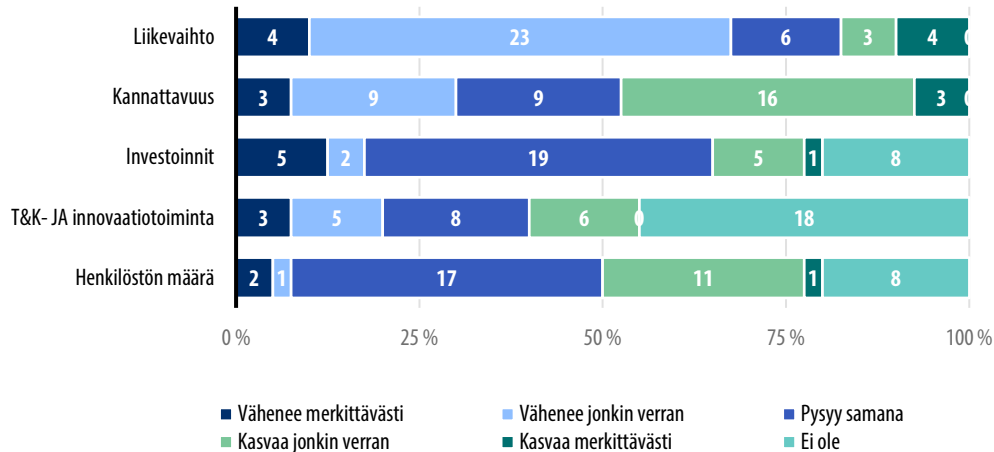
Lähde: Business Finland

Kyselyvastauksissaan yritykset mainitsevat keskeisiksi haasteiksi a) Kiinan hallinnon lisääntyvä kontrolli, päätösten arvaamattomuus ja tempoilevuus sekä lainsäädännön monimutkaisuus; b) Geopoliittisten riskien lisääntyminen; c) Markkinan kasvun selkeä hidastuminen, kohoavat kustannukset ja lisääntyvät markkinarajoitukset; d) Matkustusrajoitukset ja ankarat koronasäännökset; e) Protektionismi: kiinalaisten yritysten suosimisesta johtuva epäreilu kilpailuasetelma ja lisääntyvä ulkomaalaisten syrjintä markkinoilla; f) Pelko immateriaalioikeuksien loukkauksista ja kilpailuedun menettämisestä; g) Osaajapula ja haasteet luotettavien yhteistyökumppanien löytämisessä.

Moni yritys mainitsee suunnittelevansa maantieteellistä hajautusta Kiinan toimintaympäristön lisääntyvien haasteiden ja epävarmuuksien vuoksi.

Kiinan markkinoilla toimivat suomalaisyritykset odottavat liikevaihtonsa putoavan, mutta kannattavuuden kasvavan lähivuosina. Liikevaihdon supistumisen taustalla mainitaan erityisesti Kiinassa lisääntyvä sääntely, epäreilu kilpailuasetelma ja kotimaisen tuotannon suosiminen. Kysely antaa jonkin verran merkkejä toimintojen supistamisesta Kiinassa. Tällä hetkellä vain harva yritys uskoo lisäävänsä investointeja, tutkimus- ja kehitystoimintaa tai henkilöstöä Kiinassa. Usea yritys kertoo pitävänsä tuotannon ja tutkimus- ja kehitystoiminnan Suomessa.

Kuvio 18. Yritysten arviot liiketoiminnan osa-alueiden kehityksestä seuraavan kolmen vuoden aikana.

Lähde: Business Finland

Vaikka noin puolet yrityksistä uskoo kannattavuuden Kiinan markkinoilla kasvavan, kasvun ehtona mainitaan kulutuskysynnän kasvun elpyminen. Sen edellytyksiä ovat

1. Infrastruktuurihankkeiden kasvu Kiinassa;
2. Raaka-aineiden hinnanlasku (valmistava teollisuus);
3. Raaka-aineiden hinnan nousu (raaka-aineiden viejät);
4. Hinnoitteluvoiman parantuminen (kohonneet kustannukset voidaan viedä hintoihin).

Lähtöleveys Kiinassa nähdään haastavana. Liiketoiminnan riskejä Kiinassa lisäävät geopolittiset jännitteet, Kiinan hallinnon lisääntyvä kontrolli, protektionismi, matkustusrajoitukset, kustannustason nousu ja markkinan kasvun hidastuminen. Tiivistetysti sanottuna - Kiinan markkinamahdollisuudet kapenevat riskien lisääntyessä. Yritykset jatkavat toimintaansa Kiinassa erityisesti Kiinan markkinan kysynnän vuoksi ("In China for China"). Kiinan hallinnon nähdään jatkavan ulkomaalaisia yrityksiä syrjivällä linjalla. Kiina suojelee omia yrityksiään ja suosii niitä muun muassa julkisissa hankinnoissa. Kiinan koronarajoitukset ovat näkyneet yritysten toiminnassa jo pitkään. Koronapolitiikan vaikutukset talouteen alkavat näkyä yhä enemmän. Venäjän lisääntyvän viennin Kiinaan nähdään painavan hintakehitystä Kiinassa alaspäin.

Kuvio 19. Tulevien vuosien haasteet Kiinassa ovat moninaiset

”Kiinassa on edessä haastavat vuodet: Geopoliittiset riskit, Kiinan hallinnon lisääntyvä kontrolli, protektionismi, matkustusrajoitukset, kustannustason nousu ja markkinan kasvun hidastuminen”

Lähde: Business Finland

6 Johtopäätökset

Suomen Kiina-kaupan haasteet heijastelevat Suomen koko viennin kehitystä, joka on ollut muihin vertailumaihin nähden varsin vaimeaa. Toisin sanottuna viennin merkitys Suomelle on pienentynyt, vaikka pienenä ja avoimena taloutena vienti voisi olla meille tärkeä kasvun ja vaurastumisen ajuri. Olisikin oleellista selvittää Suomen koko viennin heikkouden taustalla olevia syitä ja löytää niihin ratkaisumalleja.

Menestys Kiinan markkinoilla on johtanut suomalaisyhtiöiden toimeliaisuuden lisääntymiseen myös kotimaassa. Vienti on kuitenkin hyvin kapeilla hartioilla. Pieni osa viejistä ja tuotteista kattaa suuren osan Kiina-viennistä. Suomen Kiina-vientiä tulisi pyrkiä monipuolistamaan kasvattamalla lopputuotteiden ja palveluiden osuutta viennistä sekä kasvattaa toimialojen ja vievien yritysten määrää. Suomen Kiina-viennissä pitäisi pyrkiä etsimään uusia mahdollisuuksia varsinkin korkeamman jalostusasteen tuotteista, sillä ylipainottuneet suhdanneherkät raaka-aineet ja välituotteet johtavat Kiina-viennin arvon voimakkaaseen vaihteluun. Kiinalaisten matkailun palautumista Suomeen osana palveluvientiä tulisi tukea, kun se on mahdollista. Selvityksen tulokset tulisi ottaa huomioon Kiinan Team Finland -toiminnassa – erityisesti, kun suunnitellaan toimia yritysten viennin edistämiseksi ja liiketoiminnan tukemiseksi Kiinassa.

Samalla kuitenkin Kiinaan liittyviä riskejä tulee tarkastella jatkuvasti niin valtionhallinnossa kuin yrityksissä ja huolehtia riittävästä riskienhallinnasta ja tiedonjakamisesta. Geopoliittisten jännitteiden lisääntyessä, erityisesti Yhdysvaltojen ja Kiinan suurvaltakilpailun kiristyessä ja Venäjän jatkaessa hyökkäyssotaa Ukrainassa, on tärkeää, että yritykset tiedostavat entistä paremmin eri markkinoihin liittyvät mahdollisuudet, ja erityisesti riskit, ja perustavat liiketoimintapäätöksensä ajankohtaiseen tilannekuvaan. Ajoissa tapahtuva liiketoiminnan hajauttaminen eri markkinoille ja hankintaketjujen monipuolistaminen antaa pitkässä juoksussa suojaa monilta riskeiltä. Suomen Team Finland -verkoston palvelut ovat yritysten käytettävissä niin uusilla kuin vanhoilla kohdemarkkinoilla.

7 Loppusanat

Team Finland -yhteistyönä tehty selvitys Kiinan-kaupan tilasta osoittaa, että ajantasaisen tilannekuvan tuottamiseen tarvitaan laaja-alaista näkemystä niin perinteisiltä Team Finland -toimijoilta (valtionhallinnosta ja yrityksiltä) kuin tutkijoilta. Tämä on olennaista käsiteltäessä Team Finland -toiminnan ydinkysymyksiä, kuten kauppaa ja sen kehitystä, tulevaisuuden näkymiä ja Team Finland -toiminnan suuntaamista. Suomessa on ollut vahva perusta Venäjän ja myös Venäjän kaupan tutkimuksessa. Kiinan ja Kiinan kaupan osalta tuota perustaa on tarpeen edelleen vahvistaa.

Tässä hankkeessa käytettyjä menetelmiä, lähteitä ja työkaluja on mahdollista hyödyntää myös muiden vientimarkkinoiden analysoinnissa, Suomen kansainvälisen kaupan kokonaiskuvan tarkentamiseksi. Tätä selvitystä tehnyt työryhmä suosittelee samanlaisen analyysin toteuttamista säännöllisesti Suomen suurimmista vientimarkkinoista käytännön vienninedistämisen ja päätöksenteon tueksi.

Pekingissä ja Helsingissä 21. marraskuuta 2022

Satu Kalliokulju, Business Finland

Juuso Kaaresvirta, Suomen Pankin nousevien talouksien tutkimuslaitos BOFIT

Mikko Puustinen, työ- ja elinkeinoministeriö

Riikka Astala, työ- ja elinkeinoministeriö

Pia Sarivaara, ulkoministeriö

8 Selvityksessä käytetyt käsitteet

Vienti: maasta lähteneet tavarat ja palvelut *ensimmäisen kohdemaan* mukaan.

Tuonti: maahan saapuneet tavarat ja palvelut *alkuperämaan* mukaan.

Ulkomaisen arvonlisän loppukulutus: Ulkomailta tuotu arvonlisä (sis. sekä tavarat että palvelut) sen mukaan missä arvonlisä on syntynyt.

Esimerkki mustikan tuonnista, jatkojalostuksesta ja loppuviennistä:

1. Suomalainen yritys ostaa Virosta mustikoita 100 eurolla, kuivaa ne ja myy ne 500 eurolla Kiinaan. Rahti kulkee ensiksi Hollantiin, josta laivalla Kiinaan, jossa kuivamustikat syödään.
2. Tilastoissa tämä näkyy
 - a. Suomen tuoremustikan 100 euron tuontina Virosta;
 - b. Suomen kuivamustikan 500 euron vientinä Hollantiin;
 - c. Kiinan kuivamustikan 500 euron tuontina Suomesta;
 - d. Kiinan kuluttamana 400 euron suomalaisena arvonlisänä ja 100 euron virolaisena arvonlisänä.

9 Lähteet

Selvityksessä esitettyjen aineistojen lähteinä on käytetty tilastoja ja yrityskyselyitä.

Selvityksessä on hyödynnetty Suomen Tullin, Tilastokeskuksen, OECD:n sekä Kiinan ja vertailumaiden tulliviranomaisten tilastoja.

Yrityskyselyt

Selvityksessä käytettiin Suomen kauppayhdistysten (Beijing, Shanghai ja Guangdong) ja FinnCham Hongkongin tekemää ”**Finnish Business Confidence Survey 2022**”. Kysely toteutettiin Kiinassa helmi-maaliskuussa 2022 ja siihen osallistui 125 yritystä. Kyselyn tulokset löytyvät https://www.fbc.fi/sites/default/files/content-files/2022_FBC%20Business%20Confidence%20Survey.pdf

Selvityksen aikana Business Finland toteutti ns. **pääkonttorikyselyn** Kiinaan vieville yrityksille Suomessa kesä-syyskuussa 2022. Kysely toteutettiin digitaalisena kyselynä ja henkilöhaastatteluin 100 isoimmalle Kiina-viejälle. Vastaajajoukossa oli mukana myös yrityksiä, joilla on tytäryhtiöitä Kiinassa. Kyselyyn osallistui 40 yritystä (20 online-vastausta ja 20 haastattelua). Kutsu kyselyyn kohdennettiin talous-, strategia- ja toimitusjohtajille yritysten pääkonttoreissa. Kyselyn tulokset on tuotu esille tässä raportissa.

Tommi Karjalainen, Matti Muhos, Lingyun Wang, Pekka Kess: Kiinalaisten ja suomalaisten yritysten välinen tilaus-toimitusketju, 2010 <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514293719.pdf>

Hanna Heljala, Kasper Lavikainen, Merja Myllymäki: Kiinan merkitys kauppa-kumppanina korostuu tuonnissa, 2022: <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/kiinan-merkitys-kauppakumppanina-korostuu-tuonnissa/>

**Ulkoministeriön
julkaisuja**

2022:9

ISSN PDF 2737-0844
ISBN PDF 978-952-281-354-1